

CENTRI CIVILNIH INICIJATIVA
ЦЕНТРИ ЦИВИЛНИХ ИНИЦИЈАТИВА

ZLOČINI SU SE DOGODILI!

Moram svjedočiti

jer život nije igra

CENTRI CIVILNIH INICIJATIVA
ЦЕНТРИ ЦИВИЛНИХ ИНИЦИЈАТИВА

O toku sudskih procesa pred Sudom BiH

O preprekama u radu Tužilaštva BiH – Odjel za ratne zločine

O pravima i obavezama svjedoka u krivičnom postupku

O zaštiti svjedoka u BiH i radu
Odjeljenja za zaštitu svjedoka - SIPA

O građanskoj parnici kao mogućem
načinu dobivanja odštete za žrtve zločina

Najčešća pitanja i odgovori

Izdavač: Centri civilnih inicijativa (CCI)

Za izdavača: Zlatan Obranović

Publikaciju priredili: CCI tim

Dalida Demirović

Majda Behrem-Stojanov

Ivana Ćavar

Saša Vujičić

Svjetlana Bajić

Tiraž: 50.000 primjeraka

Dizajn: Studio CE d.o.o. Mostar

Štampa: **cpu** Sarajevo

Mostar/Banja Luka, decembar 2007.

SADRŽAJ

Predgovor	7
Tok sudskih procesa pred Sudom BiH	9
Prepreke u radu Tužilaštva BiH – Odjel za ratne zločine	17
Prava i obaveze svjedoka u krivičnom postupku	22
Zaštita svjedoka u BiH i rad Odjeljenja za zaštitu svjedoka – SIPA	27
Građanska parnica	33
Najčešća pitanja i odgovori	39
O Centrima civilnih inicijativa (CCI)	50

PREDGOVOR

Posljednji podaci sa kojima se u javnosti raspolaže navode da u Bosni i Hercegovini (BiH) ima preko 13.000 potencijalnih osumnjičenih za ratne zločine, što dovodi do zaključka da bi se u narednim godinama pred sudovima u ovim predmetima trebalo pojaviti na hiljade svjedoka. Da bismo tim ljudima olakšali ovaj proces, koji je zasigurno težak i mukotrpan, odlučili smo da i mi iz Centara civilnih inicijativa (CCI) kao nevladina organizacija pružimo svoj doprinos ovim veoma značajnim procesima za budućnost naše zemlje.

Kroz dvogodišnji rad sa preko 320 organizacija i institucija u regijama Hercegovine i Banja Luke, kao i kroz pružanje podrške svjedocima u slučajevima ratnih zločina te saradnje sa medijima, uvidjeli smo da u BiH postoji potreba za većom javnom podrškom procesima procesuiranja ratnih zločina, kao i da je izražena potreba za aktivnijom saradnjom pravosudnih institucija i šire zajednice.

Pravosudni sistem i njegove institucije su daleke običnom čovjeku te ljudi često nemaju dovoljno povjerenja u pravosudne institucije što dovodi do različitih problema i u procesuiranju ratnih zločina.

Namjera CCI-a je da ojača svijest o važnosti procesuiranja slučajeva ratnih zločina kao i da osnaži kapacitete NVO sektora u ciljanim oblastima BiH kako bi započeli sa uspostavljanjem i razvojem saradnje sa pravosudnim institucijama.

U tu svrhu smo pored naših aktivnosti kroz medijsku kampanju, kao i radu na strateškom nivou, održali i edukativne seminare u šest gradova u BiH te obradili sljedeće oblasti: *Tok sudskih procesa pred Sudom BiH; Prepreke u radu Tužilaštva BiH – Odjel za ratne zločine; Prava i obaveze svjedoka u postupku; Zaštita svjedoka u BiH i rad Odjeljenja za zaštitu svjedoka – SIPA, te Građanska parnica kao mogući način dobivanja odštete za žrtve zločina.*

Publikacija koja je pred Vama, pored navedenih tema, sadrži i najčešća pitanja i odgovore učesnika naših seminara, koji su uglavnom ljudi sa iskustvom u radu sa žrtvama i svjedocima ratnih zločina ili koji i sami pripadaju ovoj kategoriji ljudi.

Ova publikacija je rezultat saradnje Centara civilnih inicijativa, Suda BiH, Tužilaštva BiH, Državne agencije za istrage i zaštitu (SIPA), Okružnog suda u Banja Luci, Tužilaštva HNK, Okružnog tužilaštva Trebinje, Tužilaštva kantona Livno te advokata: Semir Guzin, Predrag Ivanković, Goran Bubić i Mate Budimir.

Nadamo se da će ova publikacija biti motivirajuća i za sve Vas koji imate saznanja o ratnim zločinima, a još uvijek se niste odlučili da se obratite nadležnim institucijama, da svojim svjedočenjem doprinesete da se kazne počinitelji ratnih zločina.

Tok sudskih procesa pred Sudom BiH

UVOD

Visoki predstavnik, gospodin Wolfgang Petritsch je u skladu sa Bonskim ovlastima 12. novembra 2000. godine donio zakon o Sudu Bosne i Hercegovine (Sud BiH). Zakon o Sudu BiH je donesen u vremenu kada je postalo očigledno da ova zemlja nema pravosudne institucije koja će se pozabaviti pitanjima koja prema Ustavu potpadaju u nadležnost države. (pitanja vezana za pasoše, lična dokumenta, ilegalna imigracija, trgovina ljudima, itd).

NADLEŽNOSTI I ODJELJENJA SUDA BiH

Nadležnosti Suda BiH su propisane Zakonom o Sudu BiH i odnose se na: **krivi - nu, upravnu i apelacionu** nadležnost.

U okviru svoje krivične nadležnosti Sud BiH postupa u predmetima koja se odnose na krivična djela propisana zakonima BiH, a to su, između ostalog, djela ratnih zločina, organizovanog i privrednog kriminala, te korupcije.

Upravna nadležnost podrazumijeva da Sud BiH presuđuje u predmetima koji se odnose na odluke donesene od strane institucija BiH i drugih organizacija zaduženih za javne funkcije, na primjer, imovinskih sporova vezanih za obavljanje javnih funkcija između države i entiteta, povrede izbornog zakona, itd.

Međutim, Sud BiH nije tijelo koje rješava žalbe na presude entitetskih sudova.

U okviru Suda BiH postoje tri odjeljenja: krivi no, upravno i apelaciono.

Krivično odjeljenje ima: Odjel I - Odjel za ratne zločine; Odjel II - Odjel za organizovani, privredni kriminal i korupciju i Odjel III - Odjel za opšti kriminal.

Apelaciono odjeljenje odlučuje po žalbama protiv odluka donesenih u okviru Krivičnog odjeljenja i Upravnog odjeljenja, donosi rješenja po prigovorima koji se odnose na kršenje izbornog zakona, kao i rješenja i po drugim predmetima kada to predviđaju zakoni Bosne i Hercegovine.

U okviru Suda BiH djeluje i Ured registrara za ratne zločine i organizovani, privredni kriminal i korupciju (Ured registrara). Zajednički sekretarijat pruža administrativnu podršku odjeljenjima općeg kriminala i upravnog odjela.

Uloga Ureda registrara jeste da obezbijedi uslove Sudu BiH za njegov efikasan rad pružanjem administrativne podrške odjelima za ratne zločine i organizovani kriminal.

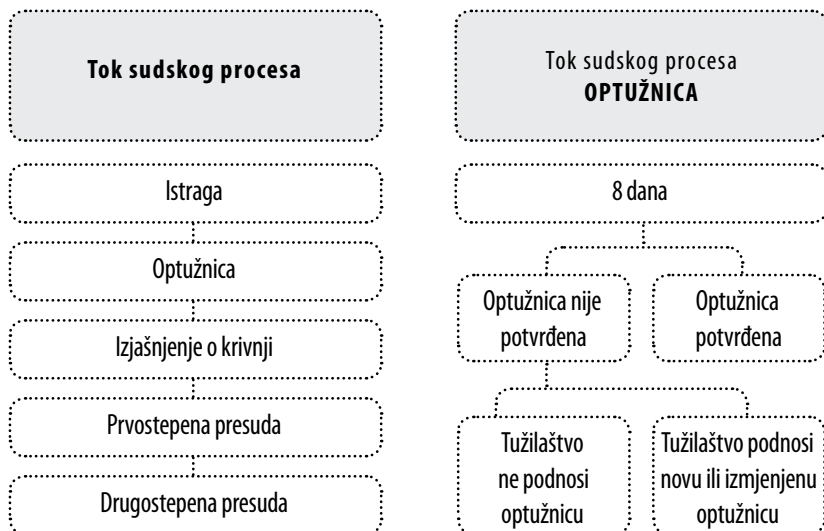
TOK SUDSKOG PROCESA

Predmeti ratnih zločina

3 vrste predmeta:

1. Predmeti započeti na nižim sudovima, preuzeti od strane Suda BiH (preko 100 predmeta do danas)
2. Predmeti ustupljeni od strane MKSJ: Pravilo 11 bis - 6 predmeta ustupljeno do danas sa deset optuženih
3. Novi krivični postupci pokrenuti na državnom nivou (uključujući istrage koje Tužilaštvo MKSJ ustupi Tužilaštvu BiH)

U slučaju potvrđivanja optužnice, status osumnjičenika se mijenja u status optuženika, te sudija za prethodno saslušanje obavještava optuženika da će u roku od 15 dana biti pozvan da se izjasni da li poriče ili priznaje krivnju.

Ukoliko se optuženi izjasni da nije kriv, sudija za prethodno saslušanje će predmet prosljediti radi zakazivanja glavnog pretresa i to najkasnije u roku od 60 dana od dana izjašnjavanja o krivnji, a izuzetno se ovaj rok može produžiti za još 30 dana.

Ukoliko se optuženi izjasni da je kriv, sudija za prethodni postupak će predmet uputiti sudiji ili vijeću radi zakazivanja ročišta na kome će se razmotriti izjava o priznanju krivnje, kada će Sud provjeriti:

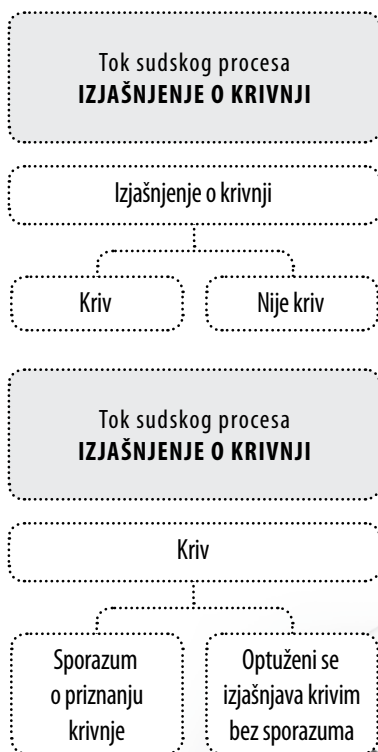
1. da je do izjave o priznanju krivnje došlo dobrovoljno, svjesno i razumjevanjem i
2. da postoji dovoljno dokaza o krivnji optuženog.

Članom 231. Zakona o krivičnom postupku Bosne i Hercegovine (ZKP BiH) data je mogućnost pregovaranja o krivnji osumnjičenog-optuženog sa Tužiocem o uslovima priznanja krivnje, kada Tužilac može predložiti izricanje kazne ispod Zakonom određenog minimuma. Takav sporazum sudija ili vijeće može usvojiti ili odbaciti. Najčešći sporazumi koji se prihvataju od sudija Suda BiH odnose se na krivična djela: poreske utaje, neplaćanje poreza, pranja novca i sl.

Glavni pretres je javan, ali sudija može bilo po službenoj dužnosti, bilo po prijedlogu stranaka isključiti javnost za dio ili cijeli pretres, ako to zahtjevaju određeni interesi (npr. čuvanje državne, službene, javne tajne i sl). Odluka o isključenju javnosti se uvijek donosi u formi rješenja.

Odredbom člana 247. ZKP BiH propisana je zabrana suđenja u odsustvu optuženog. O radu na glavnom pretresu vodi se zapisnik.

Na početku glavnog pretresa sudija utvrđuje prisustvo svih pozvanih, utvrđuje identitet optuženog te ga upoznaje sa njegovim pravima i obavezama, nakon čega se pristupa čitanju optužnice. Potom slijedi dokazni postupak. Redoslijed radnji izvođenja dokaza je propisan zakonom. Prilikom izvođenja do-

kaza dozvoljeno je DIREKTNO (ispitivanje od stranke koja je pozvala svjedoka), UNAKRSNO (ispitivanje tog svjedoka od suprotne stranke) i DODATNO ISPITIVANJE.

Nakon završetka dokaznog postupka, uslijediće završne riječi stranaka, nakon čega sudija objavljuje da je glavni pretres završen, a potom se Sud povlači na vijećanje i glasanje radi donošenja presude. Presudom se optužba odbija ili se optuženi oslobađa od optužbe ili se oglašava krivim.

Objavljena presuda se mora izraditi u roku od 15 dana, a u složenim stvarima, izuzetno u roku od 30 dana, što je najčešći slučaj na Sudu BiH s obzirom da se radi o kompleksnim predmetima.

Kao redovni pravni lijek zakonom je predviđena žalba, koja se podnosi u roku od 15 dana od dana dostavljanja prepisa presude.

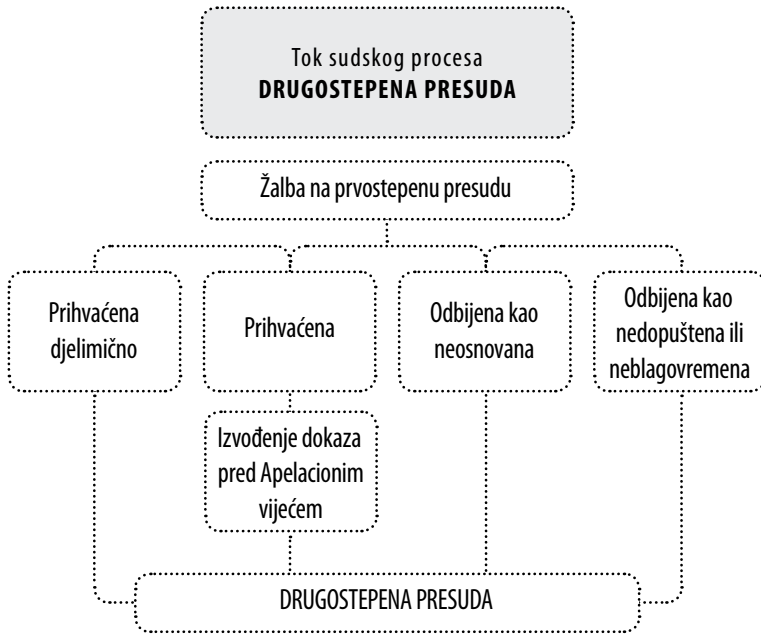
Po žalbi odlučuje vijeće apelacionog odjeljenja i svoju odluku donosi u sjednici vijeća ili na osnovu održanog pretresa. Bitno je naglasiti da ako je žalba podnesena samo u korist optuženog, presuda se ne može izmijeniti na njegovu štetu.

Vijeće apelacionog odjeljenja u sjednici vijeća može:

1. žalbu odbaciti kao neblagovremenu ili nedopuštenu
2. odbiti žalbu kao neosnovanu i potvrditi prvostepenu presudu ili preinačiti prvostepenu presudu
3. ili ukinuti presudu i održati pretres

Kao vanredni pravni lijek predviđeno je **ponavljanje postupka**, kako u korist tako i na štetu optuženog.

KAPACITETI SUDA BiH

Sud BiH posjeduje osam sudnica od kojih je šest opremljeno visokosofisticiranom opremom za audio-video snimanje. Sud BiH posjeduje tehničku mogućnost uspostavljanja video linka sa sudovima i institucijama kako u BiH tako i u inostranstvu. Sva ročišta u predmetima Odjela za ratne zločine i Odjela za organizovani kriminal, privredni kriminal i korupciju su snimljena i učesnicima u postupku, medijima kao i zainteresovanim organizacijama se nudi mogućnost preuzimanja snimaka sa ovih ročišta. Na ovaj način se pokušava približiti rad Suda BiH svim zainteresovanim licima. Ovih šest sudnica, između ostalog, imaju mogućnost simultanog prevođenja na tri jezika i mogućnost elektronske prezentacije dokaza.

Sud BiH je jedini sud u Bosni i Hercegovini koji ima posebno Odjeljenje za podršku svjedocima i žrtvama. Uposlenici ovog Odjeljenja pružaju punu psihološku i svaku drugu pomoć svjedocima pred Sudom prije suđenja, tokom suđenja i nakon suđenja. Kroz funkcionisanje ovog Odjeljenja i uz potpunu tehničku podršku, koju također posjeduje Sud, osigurava se da identitet zaštićenih svjedoka ostane zaštićen.

Kancelarija za odnose sa javnošću informiše javnost o radu Suda BiH kroz razne vrste aktivnosti. Saopštenja za javnost tretiraju najvažnija dešavanja u predmetima pred Sudom. Sud gotovo svakodnevno upriličava posjete studenata i raznih organizacija kako iz Bosne i Hercegovine tako i iz drugih zemalja kako bi se istim približio rad Suda. Pored toga, predstavnici Suda učestvuju na seminarima, tribinama i drugim događajima širom Bosne i Hercegovine i u inostranstvu kako bi se i tim ljudima približio način funkcionisanja Suda. Kroz funkcionisanje Mreže za podršku Sudu koja uključuje veliki broj nevladinih organizacija, osigurava se da informacije o radu Suda dopru i do najudaljenijih dijelova naše zemlje.

Sud BiH posjeduje niz baza podataka. Neki od njih su naprimjer, elektronski raspored suđenja, bazu podataka putem koje se prate svi predmeti kroz sve faze i bazu rješenja i presuda koja ima preko 1.500 dokumenata. Cilj je Suda da u budućnosti približi svoj rad javnosti kroz omogućavanje pretrage prakse Suda BiH i to upravo kroz bazu rješenja i presuda. Ovo će također biti kori bi6(C)2(i)-23(l)či h di

žavljivanja, pravosudnim institucijama veliki problem predstavlja procesuiranje ovih lica jer bijegom iz zemlje, takva lica faktički postaju nedostupna organima BiH.

Statistike – Odjel I za ratne zločine (zaključno sa 10. oktobar 2007.)

1. 202 predmeta u fazi prethodnog postupka (564 osumnjičenih)
2. 2 potvrđene optužnice (pretresi nisu počeli)
3. 15 predmeta u glavnom pretresu (36 lica)
4. 3 izrečene presude
5. 8 predmeta u žalbenom postupku po presudi
6. 7 pravosnažnih presuda

Statistike – Odjel II za organizovani kriminal, privredni kriminal i korupciju (zaključno sa 10. oktobar 2007.)

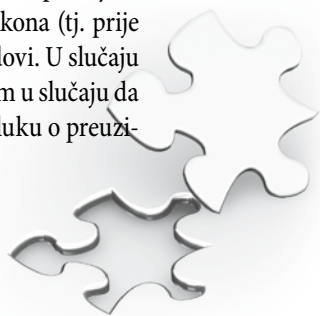
1. 56 predmeta u fazi prethodnog postupka (103 osumnjičena)
2. 6 u fazi potvrđena optužnica
3. 20 predmeta u glavnom pretresu ili u pripremi za glavni pretres (41 lice)
4. Preko 60 pravosnažno okončanih predmeta od januara 2005. godine

PREDMETI USTUPLJENI OD STRANE MKSJ-a

Do danas, Sudu BiH je ustupljeno 6 predmeta sa ukupno 10 optuženih. Pored ovih šest predmeta, vijeće za ustupanje MKSJ-a je donijelo odluku o ustupanju predmeta Milana i Sredoja Lukića. Na ovu odluku, Milan Lukić je uložio žalbu, dok Sredoje to nije učinio. Konačna odluka MKSJ-a o ustupanju ovog predmeta se očekuje uskoro.

Ian 449. ZKP BiH ukazuje na USTUPANJE PREDMETA IZ NADLEŽNOSTI SUDA.

Stav 1. ovog člana kaže: da predmeti iz nadležnosti Suda BiH, a koji su primljeni u rad kod drugih sudova prije stupanja na pravnu snagu ovih zakona (tj. prije 01.03.2003. godine), a u kojim je optužnica potvrđena, dovrše ti sudovi. U slučaju gdje optužnica nije potvrđena, ti sudovi će te predmete dovršiti, osim u slučaju da Sud BiH donese odluku o preuzimanju tih predmeta. Sud svoju odluku o preuzi-

manju predmeta donosi po službenoj dužnosti ili na obrazloženi prijedlog strana-
naka ili branitelja. Posebno treba naglasiti da okružna, kantonalna, entitetska i
tužilaštvo Brčko Distrikta nisu ovlaštena da podnose te „obrazložene prijedloge“,
nego je samo na to ovlašteno Tužilaštvo BiH.

Prepreke u radu Tužilaštva BiH –

– Odjel za ratne zločine

NADLEŽNOST

Tužilaštvo Bosne i Hercegovine (Tužilaštvo BiH) počelo je sa radom u januaru 2003. godine, kao tužilačka institucija na državnom nivou. Tužilaštvo je nadležno za krivično procesuiranje počinilaca ratnih zločina, organizovanog kriminala, privrednog i finansijskog kriminala i korupcije, kao i procesuiranje osoba osumnjičenih za terorizam, trgovinu ljudima, pranje novca i međunarodna krijumčarenja. Također, Tužilaštvo je nadležno i za procesuiranje svih drugih krivičnih djela iz svoje nadležnosti.

Ustav Bosne i Hercegovine uspostavio je nadležnost tužilaštava na entitetskom nivou, dok je Tužilaštvo Bosne i Hercegovine uspostavljeno naknadno kao institucija sa posebnom nadležnošću za postupanje pred Sudom Bosne i Hercegovine (Sud BiH) u krivičnim djelima propisanim Zakonom o Sudu BiH, Zakonom o Tužilaštvu BiH, Krivičnim zakonom BiH (KZ BiH), Zakonom o krivičnom postupku BiH (ZKP BiH), Zakonom o ustupanju predmeta od strane Međunarodnog krivičnog suda za bivšu Jugoslaviju tužilaštvima u BiH.

Osnovna nadležnost Tužilaštva BiH je:

- otkrivanje i gonjenje učinilaca krivičnih djela iz nadležnosti Suda BiH;
- sprovođenje istraga za krivična djela za koji je nadležan Sud BiH;
- podizanje i zastupanje optužnica pred Sudom BiH.

Tužilaštvo BiH je *sui generis* institucija, te nije nadređeno entitetskim tužilaštvima nego je njegova nadležnost ograničena na procesuiranje krivičnih djela propisanih gore navedenim zakonima.

ODJELI U TUŽILAŠTVU BOSNE I HERCEGOVINE

U Tužilaštvu Bosne i Hercegovine formirani su:

- Odjel za ratne zločine,
- Posebni odjel za organizovani i privredni kriminal i korupciju,
- Odjel za opšti kriminal, međunarodnu pravnu pomoć i terorizam.

Odjel za ratne zločine

Odjel za ratne zločine formiran je nakon donošenja paketa zakona koji je usvojen u Parlamentu BiH u decembru 2004. godine, a koji su bili nužni da bi se predmeti sa Međunarodnog krivičnog suda za bivšu Jugoslaviju (MKSJ ili tzv. Haški tribunal) mogli procesuirati pred domaćim pravosudnim institucijama, kao i da bi se mogla preuzeti uloga Jedinice za pravila puta MKSJ koja je do svog zatvaranja pregledavala predmete ratnih zločina prije nego što domaći sudovi donesu odluku o lišenju slobode osumnjičenih za ratne zločine počinjene na teritoriju Bosne i Hercegovine.

Odjel za ratne zločine je nadležan za procesuiranje predmeta ratnih zločina koji su počinjeni na teritoriju Bosne i Hercegovine u periodu ratnih sukoba od 1992. do 1995. godine. Ovaj Odjel počeo je sa radom 09. marta 2005. godine.

Odjel za ratne zločine Tužilaštva BiH radi na sljedećim vrstama predmeta i to:

- Predmeti koje je Haški tribunal ustupio domaćem pravosuđu, a to su predmeti u kojima je Tribunal potvrdio optužnicu, ali nije započeo suđenje;
- Predmeti iz Tužilaštva Haškog tribunala u kojima je Tribunal sproveo istrage, ali nije podigao optužnicu;
- Predmeti koji su započeti prije 01.03.2003.g., tj. prije stupanja na snagu KZ BiH i ZKP BiH, a koji su ocijenjeni kao 'vrlo osjetljivi',
- Svi predmeti koji su započeti nakon 01.03.2003.g., tj. nakon stupanja na snagu KZ BiH i ZKP BiH.
- Odjel za ratne zločine je također nadležan da na osnovu svog Pravilnika i orijentacionih kriterija za osjetljivost predmeta ratnih zločina ispita i sve predmete okružnih i kantonalnih tužilaštava koji nisu bili proslijeđeni Jedinici za pravila puta, ili koji su proslijeđeni, ali nisu ocijenjeni od strane te jedinice, kako bi ocijenio je li predmet 'vrlo osjetljiv' (što znači da se Sudu BiH podnosi prijedlog za preuzimanje takvog predmeta) ili 'osjetljiv' (što znači da se predmet može ustupiti stvarno i mjesno nadležnom okružnom ili kantonalnom tužilaštvu na dalje postupanje).

Organizaciona struktura Odjela za ratne zločine

U Odjelu za ratne zločine postepeno su primani novi tužioci, tako da trenutno u ovom Odjelu radi ukupno 13 domaćih i 5 međunarodnih tužilaca. U Odjelu za ratne zločine također radi određen broj domaćih i stranih pravnih saradnika, me-

nadžera predmeta, administrativnog i drugog stručnog domaćeg i stranog osoblja.

Sam Odjel podijeljen je u timove koji pokrivaju određene geografske regije.

Tim 1 - pokriva regiju *Sjeverozapadne Bosne i dio Posavine*;

Tim 2 - pokriva regiju *Središnje Bosne*;

Tim 3 - pokriva regiju *Istočne Bosne (dolina Drine) i dio Posavine*;

Tim 4 - pokriva regiju *Sarajeva i Istočne Bosne uključujući Foču*;

Tim 5 - pokriva regiju *Zapadne Hercegovine i dolinu Neretve*;

Specijalni tim 6 - za područje *Srebrenice*.

MEĐUNARODNA SARADNJA

U sklopu saradnje Tužilaštva BiH u borbi protiv svih oblika teškog kriminala, Tužilaštvo je potpisalo Sporazum o razumijevanju između Ureda javnog tužioca Republike Makedonije, Ureda glavnog javnog tužioca Republike Albanije, Ureda državnog odvjetništva Republike Hrvatske, Ureda republičkog javnog tužioca Republike Srbije i Rukovoditelja ureda javnog tužioca Republike Crne Gore za regionalnu saradnju u borbi protiv organizovanog kriminala.

Također, Tužilaštvo BiH je potpisalo Sporazum sa Državnim odvjetništvom Republike Hrvatske, Republičkim javnim tužilaštvom Republike Srbije, Vrhovnim državnim tužiocem Republike Crne Gore, a u cilju ostvarivanja međusobne saradnje u borbi protiv svih oblika teškog kriminala.

POTEŠKOĆE SA KOJIMA SE TUŽILAŠTVO BiH SUSREĆE

Tokom sukoba u periodu od 1992. do 1995. godine, vjeruje se da je preko 10.000 ljudi¹ vjerovatno počinilo ratne zločine i zločine protiv čovječnosti. Nerazumno je očekivati, da će bosanskohercegovački sistem krivičnog pravosuđa uspješno okončati predmete protiv svih onih koji su počinili krivična djela.

Očekivanja, da će sve što je učinjeno na kraju biti riješeno u postupcima krivičnog pravosuđa, na tradicionalni način putem suđenja, osuđujućih presuda i izricanja kazni, su nerealna, jer ako pogledamo kroz istoriju, i danas postoji velik broj neriješениh ratnih zločina iz perioda Drugog svjetskog rata, počinjenih diljem svijeta, kao i na području bivše Jugoslavije.

1 Statistika zaključna sa 22.06.2007.

Državna strategija za procesuiranje ratnih zločina treba da uspostavi adekvatne kriterije za odabir i izbor predmeta, koje treba procesuirati, u cilju utvrđivanja individualne odgovornosti.

Trenutno u Tužilaštvu BiH sa oznakom RZ (ratni zločin) ima 2.578 predmeta, a u upisniku KT-RZ (prijavljena fizička lica) ima 564 predmeta protiv 3.142 lica.² Radi se o izuzetno složenim i obimnim predmetima, za koje treba jako puno vremena, da bi došlo do podizanja optužnice, tj. da se prikupi dovoljno dokaza za osnovanu sumnju da je osumnjičeni počinio krivično djelo.

Na osnovu ovako velikog broja predmeta osnovne poteškoće u radu Tužilaštva BiH, odnose se na broj izvršilaca - tužilaca, istražitelja i stručnih saradnika.

- Poteškoće sa kojima se Tužilaštvo BiH susreće u odnosu na osumnjičene odnose se na to što neki osumnjičeni imaju dvojno državljanstvo sa susjednim državama ili im se ne zna mjesto prebivališta, jer se nalaze u drugim državama. Susjedne države ne dozvoljavaju ekstradicije svojih državljana, tako da se ovaj problem može prevazići jedino međunarodnim ugovorima između država, što bi organima gonjenja uveliko olakšalo rad u procesuiranju ratnih zločinaca.

Poteškoće koje se odnose na svjedoke:

- Svjedoci se nalaze u inostranstvu; ili su njihove adrese u BiH nepoznate, jer često mijenjaju mjesto boravka;
- Svjedoci se ne sjećaju detalja događaja, datuma i imena; zbog protoka vremena
- Svjedoci se boje svjedočiti;
- Svjedoci ne žele da svjedoče; više nisu zainteresovani da učestvuju u postupku, razočarani su cjelokupnom situacijom u društvu,
- Priprema svjedoka za suđenja, obzirom da su iskaze davali mnogo ranije od početka suđenja;
- Zdravstveno stanje svjedoka, tako da se isti saslušavaju kod svojih kuća u mjestu boravka;
- Starosna dob svjedoka - svjedoci umiru.

Isto tako postoje određene poteškoće sa pribavljanjem materijalne dokumentacije, kao dokaza o počinjenju krivičnog djela (vojna dokumentacija i dr), ili se teško

2 Statistika zaključna sa 22.06.2007.

pribavljaju informacije o tome gdje se nalazi ta dokumentacija, a također je jedan broj dokumenata uništen upravo s ciljem da se onemoguće organi gonjenja u njihovom pronalasku.

Pored toga danas općenito postoji nepovjerenje javnosti u rad pravosuđa, čemu u velikoj mjeri doprinose i negativni komentari u medijima. Međutim, potrebno je da se istaknu „obje strane medalje“, jer postoji i veliki broj uspješno procesuiranih i presuđenih predmeta, iza čega stoje izuzetni naponi policije, tužilaca i sudija, tako da bi javnosti trebalo predstaviti i postignute uspjehe, uloženi trud i način rada Tužilaštva, a ne samo negativne pojave.

Imajući u vidu naprijed izneseno, moramo shvatiti kako se istrajna borba protiv svakog zločina uz insistiranje na poštivanju najviših standarda primjene i zaštite ljudskih prava, ne može postići bez jače saradnje između svih institucija i slojeva društva, kako vladinih, tako i nevladinih organizacija.

Prava i obaveze svjedoka u krivičnom postupku

OPŠTI POJMOVI

Svjedok kao dokazni izvor u procesnom pravu je osoba koja ima saznanja o nekoj važnoj činjenici iz prošlosti kao što su: pojave, događaji, ljudski postupci, koju treba na osnovu njenog iskaza utvrditi u sudskom (krivičnom, građanskom), upravnom i drugim postupcima da bi se mogla donijeti odluka (presuda, rješenje) o predmetu postupka. U osnovi, ta osoba je različita od organa koji vodi postupak i stranaka koje učestvuju u njemu.

Ovdje ćemo se fokusirati na poziciju svjedoka u krivičnom postupku te će se dalji tok izlaganja odnositi na ulogu svjedoka kao dokaznog sredstva u tom postupku te na njegova prava i obaveze propisane važećim zakonskim propisima. Da bi u potpunosti bio jasan kontekst prava i obaveza svjedoka potrebno je dati nekoliko uvodnih napomena. U krivičnom zakonodavstvu Bosne i Hercegovine postoje četiri procesna zakona od kojih svaki na posebnom prostoru BiH reguliše ovu oblast. Na nivou države BiH u primjeni je Zakon o krivičnom postupku Bosne i Hercegovine (ZKP BiH) koji se primjenjuje u krivičnim postupcima za krivična djela koja su propisana Krivičnim zakonom BiH (KZ BiH), dva zakona o krivičnom postupku na nivou entiteta: Federacije BiH, Republike Srpske i ZKP Distrikta Brčko.

PRAVA I OBAVEZE SVJEDOKA

1. Prava i obaveze svjedoka prema važećim zakonima o krivičnom postupku u BiH

Važeći zakoni propisuju postupak svih radnji dokazivanja u krivičnom postupku: pretresanje stana prostorija i osoba, privremeno oduzimanje predmeta i imovine, postupak sa sumnjivim stvarima, ispitivanje osumnjičenog, uviđaj i rekonstrukciju, vještačenje i saslušanje svjedoka.

1.1 Obaveza svjedoka

Radnja dokazivanja saslušanjem svjedoka je propisana važećim zakonima o

krivičnom postupku u BiH. Iz razloga važnosti ovog dokaznog sredstva, zakonodavac je predvidio obavezu svjedočenja. Ukoliko svjedok odbije da svjedoči sud može, na prijedlog tužioca, donijeti rješenje o njegovom kažnjavanju novčanom kaznom do 30.000,00 KM. Koliki je značaj ovog dokaznog sredstva vidljivo je i iz zakonskog rješenja da postoji obaveza svjedoka i u pogledu obavještavanja suda i tužilaštva o promjeni adrese, a ukoliko se svjedok ne odazove pozivu niti svoj izostanak opravda, sud mu može izreći novčanu kaznu u iznosu od 5.000,00 KM ili narediti prinudno dovođenje putem sudske policije. Ovakvu naredbu može izdati i tužilac ukoliko uredno pozvani svjedok ne dođe ili ne opravda svoj izostanak, s tim da tu naredbu mora odobriti sudija za prethodni postupak u roku od 24 sata. U ranije važećem Zakonu o krivičnom postupku je čak postojala mogućnost da je sud svjedoku mogao odrediti pritvor zbog uskraćivanja svjedočenja.

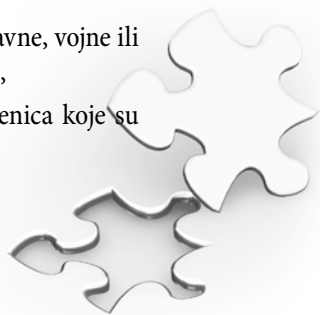
1.2 Pravo na jezik i pismo

Važeći zakoni posebno predviđaju prava svih učesnika u postupku pa i svjedoka na ravnopravnu upotrebu službenih jezika: bosanskog, srpskog i hrvatskog jezika i na službena pisma latinicu i ćirilicu tokom kompletnog postupka. Ukoliko se svjedoci izjasne da ne razumiju jedan od službenih jezika BiH, osigurat će im se usmeno prevođenje onoga što oni, odnosno drugi iznose, kao i dokumenata i drugih pisanih dokaznih materijala. Posebno je dat značaj ovom pravu na način što Zakon propisuje da se o tome obavezno poučavaju svjedoci kao i svi drugi učesnici u postupku, ali da se mogu odreći prava na prevođenje ako znaju jezik na kome se vodi postupak. Ova pouka i izjava svjedoka mora se zabilježiti u zapisniku o njegovom saslušanju. Organ koji vodi postupak je obavezan da za prevođenje angažuje sudskog tumača.

1.3 Pravo na izuzimanje od saslušanja

Važeći zakoni o krivičnom postupku u BiH predviđaju da određena lica ne mogu biti saslušana kao svjedoci i o čemu je organ koji vodi postupak dužan voditi računa po službenoj dužnosti. Lica koja ne mogu biti saslušana kao svjedoci:

- lica koja bi svojim iskazom povrijedila dužnost čuvanja državne, vojne ili službene tajne dok ih nadležni organ ne oslobodi te dužnosti,
- branioci osumnjičenog odnosno optuženog u pogledu činjenica koje su

saznali u svojstvu branioca,

- lica koja bi svojim iskazom povrijedila čuvanje profesionalne tajne, a to su: vjerski službenik, odnosno ispovjednik, novinar u svrhu zaštite izvora informacija, advokat, notar, ljekar, babica i dr. osim ako su ta lica oslobođena posebnim propisom ili su ih lica u čiju je korist ustanovljeno čuvanje tajne oslobodili te obaveze te
- maloljetna lica koja s obzirom na uzrast i psihički razvoj nisu sposobna da shvate značaj prava da se ne mora svjedočiti.

1.4 Pravo na odbijanje svjedočenja

Svjedoci imaju pravo na odbijanje svjedočenja. Osobe koje mogu odbiti svjedočenje:

- bračni odnosno vanbračni drug osumnjičenog, odnosno optuženog,
- roditelj ili dijete,
- usvojitelj ili usvojenik osumnjičenog, odnosno optuženog.

Obaveza organa koji vodi postupak je da ova lica prije saslušanja ili čim sazna za njihov odnos prema osumnjičenom, odnosno optuženom, upozori da mogu odbiti svjedočenje.

1.5 Pravo na neodgovaranje na pitanja

Svjedok ima pravo da ne odgovara na pojedina pitanja ako bi ga istinit odgovor izložio krivičnom gonjenju. Ukoliko bi svjedok iskoristio ovo svoje pravo, on također ima pravo da mu se odlukom tužioca da imunitet i u tom slučaju on ima pravo da se neće krivično goniti osim ako je dao lažni iskaz. I o ovom pravu svjedok će se od strane organa koji vodi postupak upozoriti i omogućiti mu da isto ostvari shodno odredbama iz istih zakona.

1.6 Prava i obaveze svjedoka tokom saslušanja

Važeći zakoni propisuju tok saslušanja svjedoka prilikom kojeg je svjedok obavezan odgovore davati usmeno. Svjedok je u obavezi da govori istinu pa mu je organ koji vodi postupak u obavezi dati upozorenje da je davanje lažnog iskaza krivično djelo. Prilikom saslušanja maloljetnog lica obaveza je da se to lice sasluša obazrivo da ne bi isto uticalo na psihičko stanje maloljetnika. Stoga

je potrebno istaći pravo maloljetnog lica kao svjedoka na takvu vrstu saslušanja, ali i ako je potrebno saslušanje uz pomoć psihologa, pedagoga ili drugog stručnog lica. U okviru ovog člana predviđeno je još jedno pravo koje pripada svjedoku, ali je propisano u okviru zabrane organu koji vodi postupak da svjedoka ispituje o njegovom seksualnom životu prije izvršenja djela, te da ako je takvo ispitivanje obavljeno, na takvom iskazu se ne može zasnivati sudska odluka.

Imajući u vidu okolnosti pod kojima se određeni svjedok saslušava i to zbog životne starosti, fizičkog i psihičkog stanja te drugih opravdanih interesa, svjedok ima pravo da bude saslušan putem tehničkih uređaja za prijenos slike i zvuka na način da mu stranke i branilac mogu postavljati pitanja bez prisustva u prostoriji gdje se svjedok nalazi, te da se za potrebe takvog ispitivanja može odrediti stručno lice.

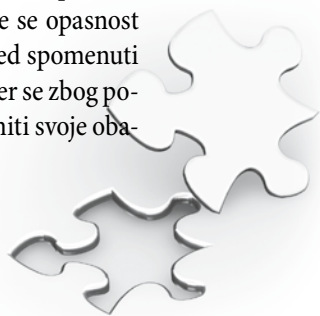
Svjedok u svojstvu oštećenog u postupku ima pravo na ostvarivanje imovinsko-pravnog zahtjeva i o ovom njegovom pravu organ koji ga saslušava je u obavezi da mu postavi pitanje o ostvarivanju istog u krivičnom postupku.

Pravo svjedoka da bude saslušan uz pomoć tumača je predviđeno u slučajevima kada je svjedok gluhi ili nijem, a što će se obezbijediti odgovarajućim prevođenjem pomoću tumača, što je obaveza obezbjeđenja od strane organa koji vodi postupak.

Svjedok je dužan položiti zakletvu na glavnom pretresu pred sudijom, odnosno predsjednikom vijeća. Ova obaveza se ostvaruje čitanjem teksta zakletve ili potvrdnim odgovorom nakon saslušanog teksta koji je pročitao sudija odnosno predsjednika vijeća, a nijemi svjedoci koji su pismeni potpisuju tekst zakletve, dok gluhi ili nijemi koji ne znaju čitati ili pisati zakletvu daju uz pomoć tumača.

1.7 Pravo na status zaštićenog svjedoka

Status zaštićenog svjedoka će se dati svjedoku, ukoliko postoji očigledna opasnost za ličnu sigurnost svjedoka ili njegove porodice, a opasnost je toliko ozbiljna da postoje opravdani razlozi za vjerovanje da nije moguće tu opasnost umanjiti nakon što svjedok bude saslušan, ili je vjerovatno da će se opasnost zbog davanja iskaza povećati. Dakle, ukoliko su ispunjeni naprijed spomenuti zakonski uvjeti, svjedok mora dobiti status zaštićenog svjedoka, jer se zbog postojeće ugroženosti samo tako može očekivati da će svjedok ispuniti svoje oba-

veze. Na zaštićenog svjedoka u postupku pred Sudom, primjenjuju se odredbe posebnog zakona i to Zakona o zaštiti svjedoka pod prijetnjom i ugroženih svjedoka. Ukoliko je potrebna fizička zaštita svjedoka, tada se primjenjuje Zakon o programu zaštite svjedoka u Bosni i Hercegovini.

Zaštita svjedoka u BiH i rad Odjeljenja za zaštitu svjedoka – SIPA

UVOD

Bosna i Hercegovina (BiH) je potpisnik određenih konvencija koje podrazumjevaju primjenu efikasnih mehanizama, oblika i načina saradnje zemalja potpisnica u cilju pružanja efikasne zaštite svjedoka koji svjedoče u krivičnim postupcima od moguće odmazde ili zastrašivanja, odnosno ugrožavanja njihovog tjelesnog integriteta, života i zdravlja. Posebno se izdvajaju Evropska konvencija o zaštiti ljudskih prava i ostalih sloboda, Konvencija Ujedinjenih nacija o borbi protiv transnacionalnog i organizovanog kriminala i Konvencija o policijskoj saradnji zemalja Jugoistočne europe.

Shodno navedenom, a u sklopu aktivnosti koje se odnose na reformu krivičnog pravosuđa, od strane Parlamentarne skupštine Bosne i Hercegovine doneseni su: Zakon o krivičnom postupku BiH (ZKP BiH) i Krivični zakon BiH (KZ BiH) gdje su stvoreni preduslovi da se Bosna i Hercegovina putem agencija za sprovođenje zakona i drugih nadležnih institucija, može boriti protiv svih oblika organizovanog kriminala, istraživati i procesuirati krivična djela iz oblasti ratnih zločina. Pored navedenih zakona donesena su i dva *lex specialis* zakona sa ciljem obezbjeđivanja adekvatne zaštite i podrške svjedocima koji imaju krucijalne dokaze u procesuiranju najtežih oblika krivičnih djela i to: Zakon o zaštiti svjedoka pod prijetnjom i ugroženih svjedoka i Zakon o programu zaštite svjedoka u BiH.

ZAKON O ZAŠTITI SVJEDOKA POD PRIJETNJOM I UGROŽENIH SVJEDOKA³

Ovim Zakonom se uređuju mjere koje osiguravaju zaštitu svjedoka pod prijetnjom i ugroženih svjedoka u krivičnim postupcima koje vodi Sud Bosne i Hercegovine (u daljem tekstu: Sud) ili Tužilaštvo Bosne i Hercegovine (u daljem tekstu: Tužilaštvo) za krivična djela koja su u nadležnosti Suda. Cilj svih mjera koji se mogu primjeniti spomenutim Zakonom je da nakon što svjedok dobije status zaštićenog

3 «Službeni glasnik BiH» broj: 3/03, 21/03, 61/04 i 55/05.

svjedoka, zbog postojeće ugroženosti, od njega se očekuje da ispuni svoje svjedočke obaveze.

Ovaj Zakon definiše dvije kategorije svjedoka i to:

1. *Svjedok pod prijetnjom*: je onaj svjedok čija je lična sigurnost ili sigurnost njegove porodice dovedena u opasnost zbog njegovog učešća u postupku, kao rezultat prijetnji, zastrašivanja ili sličnih radnji koje su vezane za njegovo svjedočenje, ili svjedok koji smatra da postoji razumna osnova za bojazan da bi takva opasnost vjerovatno proistekla kao posljedica njegovog svjedočenja;
2. *Ugroženi svjedok*: je onaj svjedok koji je ozbiljno fizički ili psihički traumatizovan okolnostima pod kojima je izvršeno krivično djelo ili koji pati od ozbiljnih psihičkih poremećaja koji ga čine izuzetno osjetljivim, odnosno dijete i maloljetnik.

Nakon što svjedok dobije status zaštićenog svjedoka ispituje se po odredbama čl. 15. do 23. Zakona o zaštiti svjedoka pod prijetnjom i ugroženih svjedoka. Istovremeno uz dobijanje statusa zaštićenog svjedoka Sud dodjeljuje odgovarajuće mjere zaštite, koje smatra potrebnim, a koje su predviđene ovim Zakonom, uključujući primjenu više mjera istovremeno, s tim da Sud neće odrediti primjenu teže mjere ako se ista svrha može postići primjenom blaže mjere. Ove mjere pripadaju skupu proceduralnih/procesnih mjera zaštite. Ukoliko je potrebna fizička zaštita svjedoka, primjenjuje se Zakon o programu zaštite svjedoka u BiH tj. skup mjera svrstanih u "kategoriju" kao neproceduralne/neprocesne mjere zaštite.

U tom smislu proceduralne/procesne mjere zaštite na osnovu Zakona o zaštiti svjedoka pod prijetnjom i ugroženih svjedoka su:

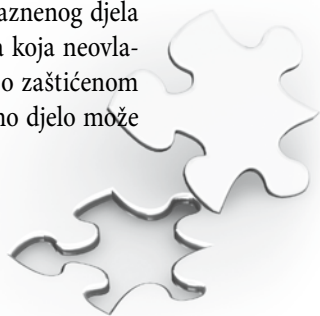
- Određivanje tj. dodjeljivanje pseudonima svjedoku čime se dodatno osigurava da se ne otkrije identitet svjedoka,
- Svjedočenje putem tehničkih uređaja za prijenos slike i zvuka uz mogućnost njihove izmjene tzv. distorzija, te svjedočenje iza paravana,
- Udaljavanje optuženog iz sudnice,
- Ograničenje prava optuženog i njegovog branitelja da pregleda spise i dokumentaciju,
- Saslušavanje svjedoka, na glavnom pretresu, drugačijim redosljedom od onog koji je propisan u ZKP BiH,

- Mogućnost da sudija, odnosno predsjednik vijeća, u odgovarajućoj mjeri kontroliše način ispitivanja svjedoka kada se ispituje ugroženi svjedok, posebno u cilju zaštite svjedoka od uznemiravanja i zbunjivanja,
- Izuzeci od direktnog izvođenja dokaza, gdje Sud uzima u obzir potrebu da se osigura zaštita svjedoka pod prijetnjom kojom bi se mogao izložiti, ili njegova porodica, velikoj ličnoj opasnosti, odnosno zaštita ugroženog svjedoka koji bi se mogao izložiti značajnoj duševnoj boli ako bi se pojavio na glavnom pretresu. Ovo se odnosi na zapisnike o iskazima datim u istrazi da se mogu pročitati i koristiti kao dokaz na glavnom pretresu,
- Osiguravanje psihološke, socijalne i stručne pomoći svjedoku, gdje Tužilaštvo u toku istrage, a nakon podizanja optužnice Sud, pod uslovom da postoji saglasnost svjedoka i bez objavljivanja bilo kakvih ličnih podataka o svjedoku, obavještava organ nadležan za pitanja socijalnog staranja o uključenju ugroženog svjedoka u postupak i omogućava pružanje pomoći tog organa kao i psihološku potporu svjedoku, uključujući prisustvo odgovarajućih stručnih osoba prilikom ispitivanja ili saslušanja.

U izuzetnim okolnostima, kada postoji opravdana bojazan da će se ozbiljno ugroziti lična sigurnost svjedoka ili njegove porodice ako se neki ili svi lični podaci svjedoka objelodane i da će ta opasnost postojati i nakon davanja iskaza svjedoka, Sud može po službenoj dužnosti ili po prijedlogu stranaka ili branitelja odlučiti da lični podaci svjedoka ostanu povjerljivi u trajanju za koje se odredi da je potrebno, a najviše 30 godina nakon što odluka postane pravomoćna.

Potrebno je naglasiti da Sud ne može zasnivati osuđujuću presudu isključivo ili u odlučujućoj mjeri na dokazima pribavljenim u skladu sa članom 11. ili čl. 14. do 22. ovog Zakona.

Dodatna povjerljivost se obezbjeđuje članom 240. Krivičnog zakona BiH, "Otkrivanje identiteta zaštićenog svjedoka". Krivično djelo čini onaj ko neovlašteno drugome priopći, preda ili poduzme drugu radnju s ciljem otkrivanja podataka o identitetu ili informacija koje mogu dovesti do otkrivanja identiteta osobe koja je pružila dokaz ili treba pružiti dokaz pred institucijama BiH, a koje se po Zakonu ne smiju objaviti ili koji su proglašeni tajnima. Počinitelj kaznenog djela može biti svaka osoba (sudija Suda BiH ili druga službena osoba koja neovlaštenoj osobi učini dostupnim povjerljive podatke ili informacije o zaštićenom svjedoku), a može se počiniti samo s namjerom. Također, krivično djelo može

počiniti osoba koja neovlašteno objavi, posreduje u objavi, omogućí objavu ili učini dostupnim podatke ili informacije o zaštićenom svjedoku. Nadalje, krivično djelo može počiniti osoba koja je do tajnih podataka vezanih za identitet zaštićenog svjedoka došla slučajno i koja je takve podatke i informacije prenijela i učinila dostupnim drugima.

Potrebno je napomenuti da je pored navedenog Zakona koji je donesen na nivou BiH u istom obliku i sadržini ovaj Zakon donesen i na entitetskim nivoima, odnosno Distriktu Brčko.

ZAKON O PROGRAMU ZAŠTITE SVJEDOKA U BOSNI I HERCEGOVINI⁴

Zakon o programu zaštite svjedoka u BiH sadrži odredbe kojima se propisuju osnovne mjere, radnje i postupci u vezi sa zaštitom svjedoka koji svjedoče u krivičnom postupku i u potpunosti se odnosi na mjere zaštite i podrške koje se daju svjedocima putem Programa zaštite.

Zakon jasno i decidno definiše namjenu osiguranja efikasne zaštite svjedoka u toku i nakon krivičnog postupka kako bi se svjedoku omogućilo slobodno i otvoreno svjedočenje u krivičnom postupku pred Sudom Bosne i Hercegovine (u daljem tekstu: Sud). Ovaj Zakon određuje svjedoka kao lice bez čijeg svjedočenja nema izgleda da se u krivičnom postupku istraže i utvrde činjenice ili utvrdi boravište osumnjičenog lica, ili bez čijeg svjedočenja bi to bilo znatno otežano. Svjedoku se može osigurati zaštita uz njegov pristanak u skladu s ovim Zakonom, kao i članovima njegove porodice i/ili njemu bliske osobe, ukoliko se suočava s prijetnjom opasnom po život, zdravlje ili slobodu zbog svoje namjere da svjedoči, te ako je podoban za preduzimanje mjera za zaštitu svjedoka. Ovdje je stavljen naglasak na *dobrovoljnost* i *podobnost*. Dakle, nijedna od neproceduralnih/neprocenih mjera se ne mogu preduzeti ukoliko svjedok ne odluči da dobrovoljno pristane na sprovođenje Programa zaštite. Naravno da je svaki ulazak svjedoka u Program zaštite rezultat stvarne opasnosti po njegov život, život njegove porodice i/ili njemu bliske osobe.

Kada je riječ o podobnosti samog svjedoka, o tome odlučuje, u skladu sa Zakonom, isključivo Odjeljenje za zaštitu svjedoka u okviru Državne agencije za istrage

4 «Službeni glasnik BiH» broj: 29/04

i zaštitu (SIPA) nakon sprovedenih određenih operativno-taktičkih mjera, radnji i aktivnosti iz svoje nadležnosti koje imaju svoj određeni slijed kao što je:

1. Podnošenje zahtjeva od strane Tužilaštva za ulazak lica u Program zaštite,
2. Razmatranje ovog zahtjeva uz odgovarajuću proceduru bezbjedonosnih provjera i procjena,
3. Izjava svjedoka o dobrovoljnosti ulaska u Program zaštite,
4. Donošenje odluke o ulasku u Program zaštite,
5. Sa svjedokom se sklapa poseban sporazum kojim se definišu međusobne dužnosti i obaveze.

U određenim situacijama moguća je i obustava primjene sporazuma tj. prekid Programa zaštite i to u sljedećim slučajevima:

- Nepridržavanje dogovorenih dužnosti i obaveza iz sporazuma
- Jednostranim izlaskom svjedoka iz Programa zaštite
- Smrt svjedoka
- Vremenskim istekom sporazuma kojim je određeno provođenje mjera iz Programa zaštite.

Odjeljenje za zaštitu svjedoka sprovodi odgovarajuće mjere, radnje i aktivnosti iz svoje zakonske nadležnosti, koje su ranije pomenute u kontekstu neproceduralnih/neprocesnih mjera, a koje bi označavale slijedeće:

- Fizička zaštita svjedoka,
- Tehnička zaštita svjedoka i
- Relokacija/izmještanje svjedoka.

Naravno, Odjeljenje za zaštitu svjedoka u ovako složeno strukturisanoj ulozi u procesu zaštite svjedoka, pored sveg navedenog svjedocima pruža i psihološku, zdravstvenu, socijalnu i pravnu pomoć i/ili podršku, kao i neizostavnu posebnu

materijalnu pomoć i podršku. Opće odredbe vezane za otkrivanje informacija propisanih Aktom o slobodi informacija BiH ne primjenjuju se na obradu ličnih podataka Odjeljenja za zaštitu svjedoka, a sve informacije do kojih u toku obavljanja svojih dužnosti dođe lice koje obavlja službene dužnosti u vezi s mjerama za zaštitu svjedoka smatraju se službenom tajnom, sa najvećim stepenom tajnosti.

Odjeljenje za zaštitu svjedoka je od početka 2005. godine, do septembra 2007. godine pružilo odgovarajući oblik zaštite i podrške za 224 zaštićena svjedoka. (22 zaštićena svjedoka u 2005. godini, 82 zaštićena svjedoka u 2006. godini i do septembra 2007. godine 120 zaštićenih svjedoka).

Građanska parnica kao mogući način dobivanja odštete za žrtve zločina

UVOD

Više od 12 godina od završetka rata u Bosni i Hercegovini (BiH), nije poznat tačan raspon štete koja je prouzrokovana u ljudskim resursima i imovini. Još uvijek se ne može sa sigurnošću reći koliko je ljudi u tri i po godine bilo zatočeno u logorima. Država još uvijek nije pokazala volju da se sistemski riješe problemi logoraša i žrtava torture.

Žrtve su izgleda zaboravljene od strane države u kojoj su ginule. Te žrtve su građani ove zemlje koji su u proteklom ratu bili zatvarani, zlostavljani, prognani, koji su trajno obilje

U tekstu koji je pred Vama pokušali smo sažeti osnovne informacije o tome što se podrazumijeva pod pojmom *ratni zločin* kao i po kojem osnovu žrtve mogu tražiti obeštećenje.

Ovaj tekst nema namjeru da služi kao detaljan prikaz pravne legislative već samo kao jedan prikaz procesa koji se u ovom smislu može pokrenuti.

RATNI ZLOČIN PO KRIVIČNOM ZAKONU BOSNE I HERCEGOVINE (KZ BiH)

Pod pojmom ratnog zločina u najširem smislu podrazumijeva se svaki postupak pripadnika oružanih snaga u ratu, protivan pravilima međunarodnog ratnog prava.

Važeći Krivični zakon Bosne i Hercegovine (KZ BiH)⁶ od 10.02.2003. godine, koji je stupio na snagu 01.03.2003. godine, u Glavi XVII – pod nazivom *Krivična djela protiv čovječnosti i vrijednosti zaštićenih međunarodnim pravom*, predviđa ukupno 22 krivična djela, od kojih su na samome početku predviđena krivična djela genocida, zločina protiv čovječnosti, ratnog zločina protiv civilnog stanovništva, ratnog zločina protiv ranjenika i bolesnika, ratnog zločina protiv ratnih zarobljenika, organizovanje grupe ljudi i podsticanje na počinjenje genocida, zločina protiv čovječnosti i ratnih zločina, protupravno ubijanje i ranjavanje neprijatelja, protupravno oduzimanje stvari ubijenih i ranjenih na ratištu, povreda zakona ili običaja rata i lične krivične odgovornosti.

Krivična djela iz gore navedene Glave imaju svoj temelj u povredi pravila međunarodnog prava, a najteža od njih proglašena su zločinima po međunarodnom pravu, dok pojam `djela protiv čovječnosti` znači povredu integriteta čovjeka, njegovu egzistenciju kao pojedinca i člana određene socijalne skupine i cjelokupne međunarodne zajednice, egzistencije određenih skupina – nacionalnih, etničkih, rasnih ili vjerskih, mira kao vrhunskog dobra međunarodne zajednice, zaštitu od rata, nepotrebnih ratnih razaranja i represije, zaštitu od postupaka u ratu suprotnih zakonima i običajima ratnoga prava.

Karakteristika većine krivičnih djela iz ove oblasti je izvršenje u vidu organizovanih kriminalnih aktivnosti (genocid i ratni zločini), a mogu biti počinjena i od strane pojedinaca. Posebno obilježje čini vrijeme izvršenja i okolnosti, tako da se djela mogu počinuti samo za vrijeme rata ili oružanih sukoba.

6 «Službeni glasnik BiH» br. 3/03

Po Krivičnom zakonu BiH krivični progon i izvršenje kazne za krivična djela genocida, zločina protiv čovječnosti i ratnih zločina **NE ZASTARIJEVA**. Za većinu takvih djela predviđena je kazna zatvora u trajanju od najmanje deset godina ili kazna dugotrajnog zatvora.

ODŠTETA PUTEM GRAĐANSKE PARNICE

Ratnu odštetu za ubijanja, razaranja, uništavanja kulturnih dobara i civilizacijskih stečevina po pravilima međunarodnog prava dužni su nadoknaditi agresori, pod prisilom međunarodnih sporazuma i presuda međunarodnih sudova, koji za tu svrhu mogu biti organizirani *ad hoc* ili institucionalno.

Po osudama za djela ratnih zločina, države i pojedinci koji su ih počinili dužni su oštećenima nadoknaditi materijalnu i nematerijalnu štetu. Državama i oštećenim pojedincima, sporazumi između sudionika rata i građanska parnica ostaju legitimni i međunarodno priznati postupci za naplatu ratne odštete.⁷

Najčešći i najkonkretniji način ostvarivanja odštete po počinjenim ratnim zločinima je građanska parnica⁸, kao legitiman zahtjev žrtve zločina prema počinitelju u materijalnom pogledu i nematerijalnoj satisfakciji za ubojstva, ozljeđivanja, mučenja, nanošenja tjelesnih i duševnih bolova i druge oblike zločina protivnih međunarodnom i domaćem pravu.

Kada je riječ o praktičnoj pripremi i organizaciji predmeta u kojem se potražuje naknada štete za žrtve ratnih zločina, u praksi se postavljaju sljedeća pitanja: *Pitanje aktivne legitimacije ili ko se može pojaviti kao tužilac u jednom takvom predmetu?*; *Pitanje pasivne legitimacije ili ko bi bio tuženi?*; *Pitanje nadležnosti suda – odnosno pred kojim sudom bi se postupak uopšte vodio?*; *Pitanje visine naknade štete - kako je definisati tj. objektivisati* (s obzirom da ne postoje ranija iskustva po ovom pitanju)? te *Pitanje primjene pravnih propisa na temelju kojih bi se donijela jedna takva presuda.*

* *Ko se može pojaviti kao tužilac u takvom predmetu?*

To su sva ona lica koja su preživjela određene tegobe, koja su bila zlostavljana uslijed nekih krivičnih djela. Konkretno npr., to bi bili svi oni logoraši koji su

7 Najnoviji primjer spremnosti za plaćanje ratne odštete je sporazum između Hrvatske i Crne gore za plaćanje ratne odštete za uništeni stočni fond u Konavlima, u iznosu od 400.000 eura.

8 Građanska parnica je sudski postupak pred redovnim sudom koji raspravlja i odlučuje u sporovima iz ličnih i porodičnih odnosa, iz radnog odnosa kao i iz imovinskih i drugih građansko-pravnih odnosa fizičkih i pravnih lica.

preživjeli koncentracione logore širom BiH tj. ljudi koji su kao civilno stanovništvo bili zatvarani u logorima.

* ***Pasivna legitimacija ili ko bi bio tuženi u takvom predmetu?***

Iako se neke stvari čine kao notorne i jasne, na sudu sve treba valjano i temeljito dokazati i prezentirati dokaze u tom pravcu. Ovdje se pojavljuje mnoštvo problema: Da li se radilo o državnoj ili paradržavnoj tvorevini? Ko su pravni sljednici - da li su preuzeli prava, obveze i sl.⁹ Odgovori na ova pitanja, biti će i odgovor na pitanje ko bi bio tuženi u takvom predmetu.

* ***Nadležnost suda***

Kada se govori o stvarnoj nadležnosti - to bi bio prvostepeni, odnosno opštinski ili osnovni sud, zavisno o kojem entitetu je riječ. Međutim, u pogledu mjesne nadležnosti - to bi bio sud na čijem području se nalazi sjedište one političke zajednice koja bi eventualno bila tužena. Postoji mogućnost tzv. mjesne nadležnosti onog suda gdje se nalazi tužilac, ali samo pod određenim uslovi- ma - ukoliko se radi o šteti usljed smrti ili teške tjelesne povrede. Međutim, u pravilu će to vjerovatno biti nadležnost suda gdje je sjedište tuženog.

* ***Visina naknade štete – kako je objektivisati***

Ovo je jedno posebno pitanje na koje je vrlo teško odgovoriti budući ne postoje parametri na temelju kojih se može odrediti koliko košta jedan dan proveden u logoru ili koliko košta smrt bliske osobe. Prema podacima UN-a, ukoliko vojnik koji je poslan u mirovnu misiju smrtno strada, njegova porodica ima pravo na naknadu od 50.000,00 USD. Naravno, puno je gora stvar kada strada civil koji, za razliku od profesionalnog vojnika, nije pripremljen za nešto takvo kao što je zatvaranje u logore i stradanje. Kada je riječ o predmetu koji bi se vodio na području BiH, domaća sudska praksa, za razliku od nekih zapadno-evropskih zemalja, a prije svega SAD-a, nema tako visoke kriterije i ni u kom slučaju tužitelji ne mogu dobiti tako visoke iznose naknade štete. Visina naknade štete će biti predmet koji će se tek kroz brojne presude koje će se u tom pravcu donositi, iskristalizovati. Vremenom će se formirati određeni standar-

⁹ U tom pravcu se već stvara određena sudska praksa s obzirom da postoji jedna presuda u predmetu ostvarivanja naknade štete, donesena pred Osnovnim sudom u Banja Luci, a radilo se o ratnom zločinu koji je počinjen na tom području (Spor između Zijahudina Smajlovića i Republike Srpske. Pravosnažna presuda izrečena pred Osnovnim sudom u Banja Luci nalaže RS-u da Smajloviću isplati naknadu "po osnovu nematerijalne štete" u visini od 4.500,00 KM, odnosno po devet KM za svaki dan proveden u zatočeništvu. Vidi: <http://www.bim.ba/bh/29/10/1015/?tp1=58>)

di kolika bi bila adekvatna tj. realna ili pravična šteta u takvim slučajevima.

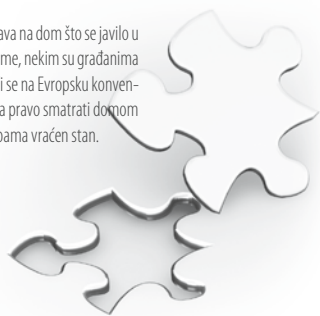
Svakako, potrebno je razlikovati različite vidove štete koji bi se tu pojavili. Tu će se raditi o šteti zbog duševnih bolova ili nematerijalnoj šteti za svaki dan proveden u logoru, zatim o šteti za prinudni rad i naravno o šteti usljed teških tjelesnih povreda, odnosno naknadi štete za članove porodica onih koji jesu stradali u logorima tj. zbog smrti bliskih članova porodice.

* **Primjena odgovarajućih pravnih propisa**

Kada je riječ o primjeni odgovarajućih propisa, mora se napraviti razlika između domaćeg zakonodavstva i stranog zakonodavstva. Postavlja se pitanje kako je uopšte moguće da strano zakonodavstvo bude primijenjeno u jednoj državi? Ovo je moguće iz razloga što su neki opšti propisi, poput Evropske konvencije o ljudskim pravima, sadržane u našem pravnom sistemu. Oni imaju karakter ustavno-pravnih normi pa su čak ti zakoni u određenoj koliziji, tj. nalaze se iznad domaćih zakona.¹⁰

Ovi propisi su podijeljeni na četiri grupe odnosno pet računajući domaće zakonodavstvo: Opšti dokumenti i konvencije o ljudskim pravima; Rezolucije vijeća sigurnosti UN-a koje se odnose na BiH; Pravila ratovanja; Evropska konvencija o ljudskim pravima i domaće zakonodavstvo.

¹⁰ Konkretna primjer, iako nije vezan za ostvarivanje naknade štete za žrtve ratnih zločina, jeste pitanje ostvarivanje prava na dom što se javilo u predmetu povrata stanova diljem BiH. Suhoparnim pozivanjem na *lex specialis* propise koji definišu stambene probleme, nekim su građanima zahtjevi za povrat stanova, prvobitno 2000. godine pa i nakon toga, bili odbijani. Međutim, Ustavni sud je, pozivajući se na Evropsku konvenciju o ljudskim pravima, zauzeo stav da bez obzira na to ima li se ili nema stanarsko pravo na određeni stan, on se ima pravo smatrati domom ako je osoba tu stanovala pa je praktično pozivanjem na strano zakonodavstvo, dakle Evropsku konvenciju, tim osobama vraćen stan.

ZAKLJUČNA RAZMATRANJA

Nedvojbeno je da je ratna odšteta za ratne zločine, odnosno reparacija, bitan instrument poslijeratne rehabilitacije društva. Međutim, nerealno je očekivati da će ona u cijelosti sanirati učinke nastalih povreda, zbog toga što je nemoguće izbrisati pretrpljene fizičke i psihičke gubitke.

Procesi, koji će u smislu ostvarivanja naknade štete putem građanske parnice biti pokrenuti, su dugotrajni, opterećeni politikom i biti će potrebna prezentacija velikog broja dokaza. Očekuju se tzv. masovne tužbe, odnosno tužbe koje će imati veliki broj tužilaca, prije svega radi ekonomičnosti i skraćivanja samog postupka, ali bi se u suštini radilo i radi se o istom činjeničnom i pravnom osnovu.

Jedan presedan je već ostvaren pred Osnovim sudom u Banja Luci. Na žalost, ta presuda nikada nije izvršena jer je donošenjem drugog propisa, takvo potraživanje proglašeno javnim dugom. Presuda koja je donesena pred Osnovnim sudom u Banja Luci će se u konačnici ipak morati izvršiti jer se efektivno izvršenje sudskih odluka kojima su utvrđena potraživanja po osnovu ratne štete ne može dovoditi u pitanje od strane države. Sve akcije usmjerene u pravcu da se ne izvrše sudske odluke podrivaju vladavinu prava i direktno dolaze pod udar čl. 6. st. 1. Evropske konvencije (standard pravičnog suđenja). Evropska konvencija ne daje pravo državama da donose zakone kojima će se spriječiti izvršavanje pravosnažnih sudskih presuda.

Žrtve tj. tužioci će moći potraživati svoja prava pred Evropskim sudom za ljudska prava u Strazburu ukoliko ih ne budu mogle ostvariti u svojoj državi. To znači da se država neće moći na taj način miješati u izvršenje sudske odluke i onemogućavati njeno izvršenje, odnosno ostvarivanje potraživanja tog tužitelja.

Svaka žrtva, u skladu sa Obligacionim zakonom BiH, ima pravo podnijeti tužbu. Veoma je važno da počinitelj osjeti kaznene mjere. Procesi koji vode do reparacije su dugotrajni i mukotrpnii, ali je njihov pozitivan ishod zagarantovan uz ustrajnost i dobru organizovanost žrtava, a posebno udruženja kojima iste pripadaju.

Parnica se završava presudom, a kada postane pravosnažna, ona je obavezujuća za sve pa i državne organe. Kada već nema mirnog rješavanja sporova, to je jedini način da se dođe do ostvarivanja vlastitih prava.

Nadamo se da će što veći broj žrtava napraviti prvi korak ka ostvarenju svog prava na obeštećenje upravo kroz pokretanje građanske parnice.

Najčešća pitanja i odgovori sa edukativnih seminara

- * ***Ko pomaže u prikriivanju ratnih zločina? U medijima se sazna više informacija nego što ih Tužilaštvo BiH otkrije.***

Tužilaštvo BiH ne može na osnovu novinskih članaka podizati optužnice jer su samo zakon i dokazi prikupljeni u skladu sa zakonom, validni za Sud. Tužilaštvo ne može pozvati novinara da bude svjedok, nego samo onoga ko je bio prisutan, onoga ko će se zakleti da je neko nekog ubio, zlostavljao, silovao. Nije problem pribaviti informaciju, ali je teško naći čovjeka koji će to potvrditi.

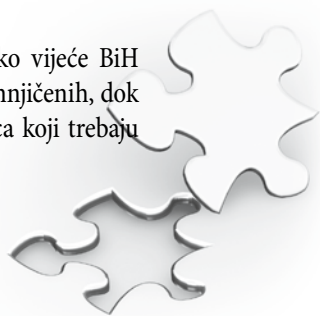
- * ***Kome i kako treba prijaviti ratni zločin? Predali smo prijavu u policiji, zajedno sa svom popratnom dokumentacijom, međutim nikada nismo dobili odgovor.***

Sva krivična djela se mogu prijaviti policiji ili Državnoj agenciji za istrage i zaštitu (SIPA) tj. njihovoj službi *Krimolovci* (tel: 080 020 505). Nakon što prikupe što je moguće više podataka, oni ih prosljeđuju nadležnom tužilaštvu. Ukoliko je krivično djelo iz nadležnosti Tužilaštva BiH onda se ti podaci prosljeđuju Tužilaštvu BiH na dalju istragu, a ako se radi o djelu iz nadležnosti okružnih/kantonalnih tužilaštava, tada se prosljeđuju istima. Krivično djelo se može prijaviti i direktno Tužilaštvu BiH. Uz tu prijavu potrebno je priložiti što je više podataka o eventualnim dokazima i svjedocima, te je također potrebno navesti lične podatke kako bi Tužilaštvo moglo tražiti dodatne informacije. Za kontakt podatke o Tužilaštvu BiH, obratite se u info centrima Mreže podrške Sudu BiH (za regiju Hercegovine na tel: 036 581 100 ; za regiju Banja Luke na tel: 051 228 171).

Ukoliko niste dobili povratnu informaciju o svom slučaju, obratite se pismenim putem na nadležno tužilaštvo kako biste doznali je li predmet kod njih.

- * ***Iz kojeg razloga postoji tako mali broj tužilaca koji procesuiraju slučajeve ratnih zločina?***

O broju tužitelja odlučuje isključivo Visoko sudsko i tužilačko vijeće BiH (VSTV BiH). Trenutno se u Tužilaštvu BiH vodi oko 3000 osumnjičenih, dok u Tužilaštvu radi samo 13 domaćih i 5 međunarodnih tužilaca koji trebaju

da istraže i procesuiraju sve te slučajeve. Iz tog razloga se ide prema najviše rangiranim osumnjičenim s obzirom da su oni ti koji su sve organizovali i zapovjedili. Situacija je trenutno takva da će vjerojatno veliki broj slučajeva ostati neriješen jer ne samo da umiru osumnjičeni već i svjedoci koji imaju nekih saznanja.

* ***Kakva je odgovornost sudija za sporost procesa i grešaka u vođenju istih?***

Sve pritužbe na rad sudija i tužilaca, podnose se VSTV BiH koje onda poduzima dalje mjere.

* ***Koja je odgovornost tužilaca koji nisu povelili istragu i digli optužnicu protiv zapovjednika koji su znali za ratne zločine podređenih, a nisu ih ni na koji način spriječili niti sankcionisali?***

Tužiocima su po zakonu dužni pokrenuti istrage u ovakvim slučajevima, a kao što je već naglašeno, postoji Visoko sudsko i tužilačko vijeće BiH kome se mogu prijaviti ovakvi slučajevi.

* ***Postoji li zakonska mogućnost vođenja postupka u odsustvu optuženog?***

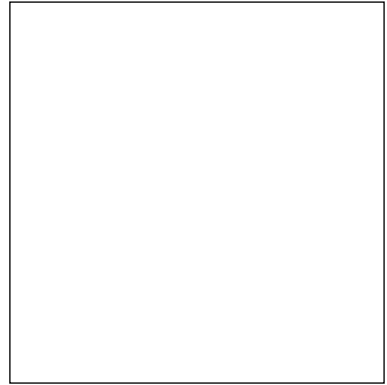
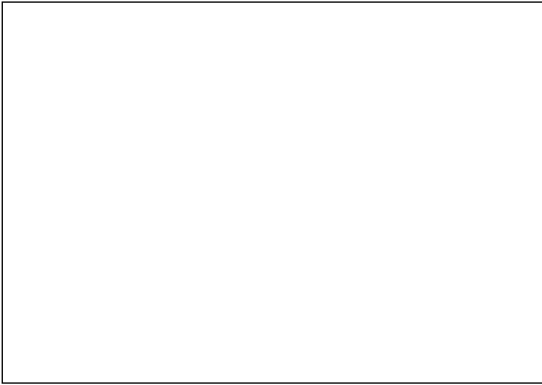
Zakonski ta mogućnost ne postoji. Potrebno je da se pokrene određena inicijativa, ne samo od pravnih institucija nego i od građana kako bi se donijele konvencije između država kako bi se ovaj problem prevazišao.

* ***Zašto Tužilaštvo ne pokrene inicijativu da države koje se nalaze u regionu ukinu dvojno državljanstvo i ne štite ratne zločince?***

Tužilaštvo kao pravosudni organ nema uticaja na političke odluke. Oni mogu samo davati prijedloge da se prevaziđe problem ekstradicije i da počinioci odgovaraju tamo gdje se djelo počinilo bez obzira čiji je ko državljanin. Koliko će vremena trebati da se to riješi ili uradi međudržavnim sporazmom, ne leži u nadležnosti Tužilaštva BiH. Ekstradicija zarobljenika, okrivljenih i optuženih se rješava putem bilateralnih sporazuma. Bosna i Hercegovina može donijeti odluku, ali ukoliko se Srbija i Hrvatska ne slože, od toga nema ništa.

* ***Da li se strani državljani provjeravaju prije deportacije i da li je moguće da bude deportovan strani državljanin osumnjičen za ratne zločine?***

Strani državljani su provjeravani prije deportacije, te je u obzir uzimana njihova eventualna ratna prošlost, ali i informacije dobijene iz drugih zemalja (tj. da li su pod istragom u nekoj drugoj zemlji).

- * **Veliki problem predstavlja saradnja, ali i odnos države Bosne i Hercegovine (BiH) sa Republikom Hrvatskom. Bivši zatočnici 'Lore' u Splitu su državljani BiH koje je na teritoriju BiH zarobila regularna hrvatska vojska, te su isti bili pritvoreni na teritoriju Republike Hrvatske. U postupcima koji se vode u Hrvatskoj, ti ljudi nemaju pomoć od strane države BiH, prinuđeni su da uzimaju advokate koji su državljani Hrvatske da ih zastupaju, sami ih plaćaju, te nemaju ni psihološku niti bilo kakvu drugu pomoć. Zašto države BiH i Hrvatska sporazumom ne rješe ta pitanja?**

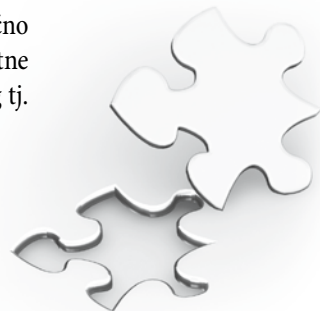
Postoji sporazum koji je potpisan sa Državnim odvjetništvom Republike Hrvatske i sa Republičkim javnim tužiocem Republike Srbije. Taj sporazum se odnosi na saradnju ovih tužilaštava, a ta saradnja se odnosi na pružanje i razmjenu informacija, dokaza i drugog objektivnog materijala. Veliki problem predstavljaju ustavi ovih zemalja koji ne dozvoljavaju izručenje svojih građana, ali i nepostojanje bilateralnih sporazuma sa ovim državama. Ostalo je domen politike, a ne tužilaštva. U slučaj 'Lora' bi trebalo da se uključi i Tužilaštvo BiH. Što se tiče pomoći za svjedočenje u drugim zemljama, postoji i međunarodna pravna pomoć.

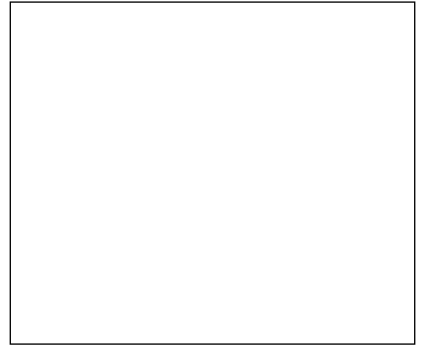
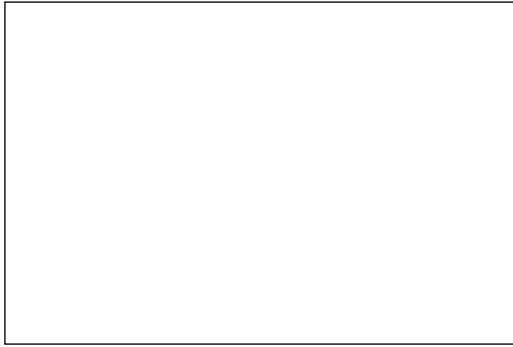
- * **Postoji li mogućnost nagodbe u predmetima ratnih zločina?**

Zakon o krivičnom postupku BiH ne isključuje ni jedno krivično djelo iz pregovora, te tako možemo reći da ne isključuje ni ratne zločine. Ti se pregovori vode između tužilaštva i osumnjičenog tj.

Sa seminara
Prevenција konflikta
kroz
dijalog u Mostaru:

Ambasador Velike
Britanije, g.
Matthew Rycroft,
poručio:
„Važno je aktivnije
uključiti relevantne
državne institucije
u procesuiranje
ratnih zločina“

Sa seminara
Prevenција konflikta
kroz dijalog
u Trebinju i Foči:

*Trebinjci i Fočani
u razgovoru sa
tužiocima*

optuženog. Nakon razmatranja kako je došlo do nagodbe, koja je kazna predložena te da li je nagodba postignuta dobrovoljno, sud donosi odluku o prihvaćanju ili odbacivanju nagodbe.

- * ***Postoje li u pravnoj praksi slučajevi gdje se počini krivično djelo, a da se to onda na sudu potvrdi bez pravnih posljedica kao što je npr. bio slučaj tužbe BiH protiv Jugoslavije?***

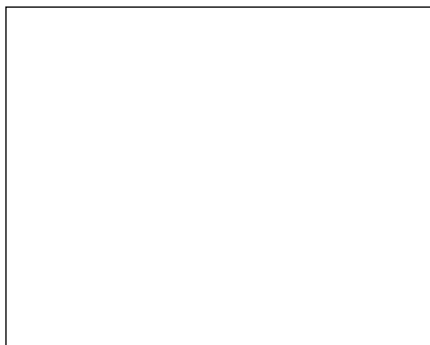
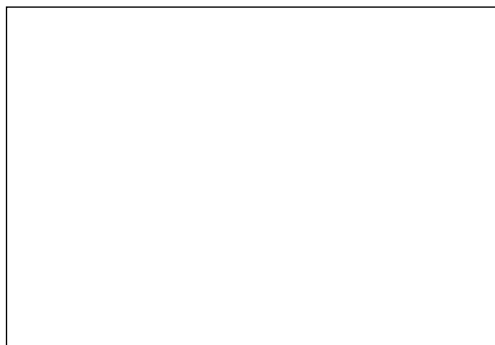
Pitanje genocida u ovom slučaju nije bilo sporno. Nije bilo potrebe da se utvrđuje genocid kad je on već bio potvrđen presudom protiv određenih osoba. Međutim, na temelju pruženih dokaza nije se mogla utvrditi odgovornost Srbije.

- * ***Postoji li mogućnost proširenja optužnica u slučajevima gdje je postignut sporazum sa svjedocima i sa ljudima koji su osuđeni?***

Optuženi se može optužiti za sve radnje koje nisu obuhvaćene ranijim optužbama ili sporazumom i može se otvoriti nova istraga za neke dodatne radnje.

- * ***Šta je sa mogućnošću hapšenja niže rangiranih počinitelja koji znaju gdje se nalaze tijela ubijenih? Postoji li mogućnost da ih se prisili da ukažu na lokacije grobnica čime bi onda i sami vjerovatno priznali ko im je zapovjedio da počine taj zločin?***

Niko se ne može prisiliti na svjedočenje. To je i zakonski regulisano: ukoliko je neko bio prisiljen da svjedoči, takav iskaz objektivno ne vrijedi. Tužilaštvo BiH ne može procesuirati sve predmete te stoga bira samo najteže predmete, a to su upravo predmeti zapovjedne odgovornosti. Istovremeno

tužilaštva na kantonalnom/okružnom nivou vode predmete za neposredne izvršioce.

*** Zašto Sud BiH prihvata određene slučajeve po optužnicama iz ranijih godina, a neke ne?**

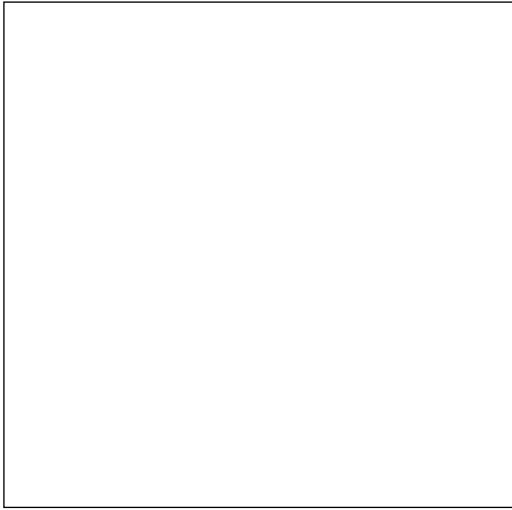
U više od 200 slučajeva donesena je odluka o preuzimanju ili nepreuzimanju predmeta od strane Suda BiH. Generalno, što se tiče zakonskog okvira, predmeti koji su primljeni u rad prije 01. marta 2003. godine u pravilu ostaju u radu u kantonalnim i okružnim tužilaštvima osim ukoliko ih Sud BiH preuzme. Sud je preuzeo nekih 80% - 90% predmeta, i u svakoj odluci stoje razlozi zašto je tako odlučeno. Nažalost u zakonu ne postoje konkretni kriteriji kojima se Sud BiH treba rukovoditi kada je riječ o preuzimanju predmeta ili njihovom prebacivanju na niže sudove i tužilaštva te se stoga rukovodi nizom faktora kao što su opremljenost okružnog ili kantonalnog suda i tužilaštva, spremnost predmeta, osjetljivost, itd. Ukoliko je potvrđena optužnica u predmetu, Sud BiH ne može zakonski preuzeti taj predmet jer postoji zakonska prepreka da se preuzme takav predmet. Također, ukoliko je predmet procesuiran, suđen i presuđen, onda ga Sud BiH ne može uzeti u rad bez obzira na nivo stepena osjetljivosti.

*** Po kojem se pravilu odabiru predmeti koji će se prvi procesuirati? Stiće se dojam da je važnije procesuiranje slučaja gdje je neko silovan ili fizički maltretiran nego slučaj gdje je ubijeno na desetine osoba.**

Sa seminara
Prevenција konflikta
kroz dijalog u
Banja Luci:

*Vrući dijalog
u Banja Luci*

Sa seminara
Prevenција konflikta
kroz dijalog u
Mostaru:

*Izvršni direktor
CCI-a,
g. Zlatan
Ohranović
poručio: „CCI u
parlamentarnu
proceduru
upućuju Inicijativu
za donošenje
državne strategije
za procesuiranje
ratnih zločina“*

Predmeti prijavljeni poslije 2003. spadaju u nadležnost Tužilaštva BiH, no ako su ranije dokumentovani, onda su išli na procjenu u Tužilaštvo BiH. Postoje kriteriji po kojima se predmeti klasifikuju kao `osjetljivi` ili `vrlo osjetljivi`. `Vrlo osjetljivi` predmeti se vode na Tužilaštvo BiH. Iz ovog razloga je i potrebna državna strategija za procesuiranje ratnih zločina koja bi točno određivala koji su predmeti prioritetni i koje prvo treba procesuirati. U Tužilaštvo BiH se radi ogroman broj istraga protiv svih naroda. Budući da nema strategije, tužiocima moraju pokazati određeni rezultat. U nekim predmetima je puno lakše doći do optužnice zbog količine

prikupljenih, značajnih i vjerodostojnih dokaza. Ipak, obim počinjenog zločina se može smatrati bitnijim faktorom, te činjenica da li je zločin sistematski vršen ili se desio stihijski. Haški tribunal je uglavnom pokretao slučajeve gdje se moglo relativno lako, van razumne sumnje dokazati slučaj. Činjenica je i da su neke strane bile aktivnije u prikupljanju i pružanju dokaza što je uticalo na to da su optužnice za zločine nad Srbima i Hrvatima kasnije podizane.

Prema trenutnim kapacitetima Sud BiH bi godišnje mogao procesuirati 20 – 30 predmeta, s tim da postoje predmeti gdje se vodi 10 ili 15 osumnjičenih. Trebat će još puno godina da svi oni koji trebaju, dođu pred lice pravde jer je riječ o teškim slučajevima sa puno svjedoka i dokaza. Veliku ulogu u pozitivnom ishodu igraju udruženja koja mogu puno pomoći na identifikaciji i stupanju u kontakt sa svojim članovima – potencijalnim svjedocima.

*** Zašto tužilaštvo samo ne podiže optužnice već se čeka da to neko učini?**

Tužilaštvo podiže optužnice onda kada je uvjereno da može van razumne sumnje dokazati slučaj, tačnije, onda kada ima i više nego dovoljno dokaza.

* ***Ko će obešteti ljude koji su pogrešno optuženi za ratni zločin i koji su proveli u istražnom zatvoru godinu i više dana?***

Pravo na naknadu štete može se ostvariti putem građanske parnice, a ko će biti taj ko će obešteti žrtvu, ovisi o tome hoće li se tužiti država ili entitet. Ako je neko proveo određeno vrijeme u pritvoru, a kasnije je oslobođen optužbi, država BiH je dužna isplatiti 50,00 KM za svaki dan proveden u pritvoru.

* ***Šta znači pojam lažnog svjedočenja?***

Pod pojmom lažnog svjedočenja podrazumijeva se svjedočenje u kojem svjedok namjerno daje pogrešne informacije. Lažno svjedočenje je krivično djelo koje je propisano Krivičnim zakonom BiH. Za osobu koja je lažno svjedočila, Zakon predviđa kaznu zatvora u trajanju do deset godina ukoliko lažno svjedočenje dovede do ozbiljnih posljedica.

* ***Kako je moguće da nema posljedica povodom lažnog svjedočenja?***

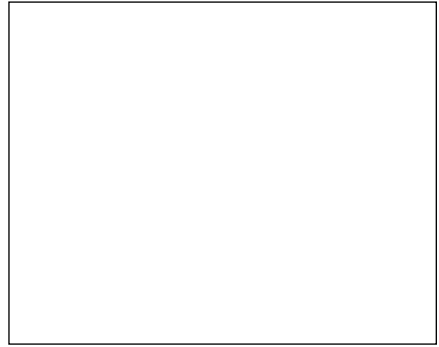
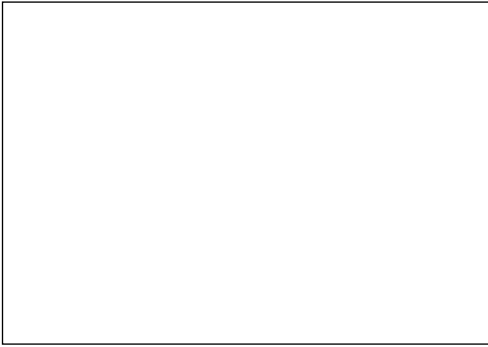
Tužilaštvo BiH na svojim sastancima pokušava utvrditi koji je razlog zašto neko nakon određenog vremena mijenja svoj iskaz. Možda je to iz straha, zbog prijetnji ili novca. Činjenica je da se ljudi vraćaju u prijeratne sredine i tu su izloženi raznoraznim problemima. Vrlo je teško dokazati da neko lažno svjedoči. Ukoliko neko ne želi da odgovori na određeno pitanje, to nije lažno svjedočenje. U slučaju da neko daje jedan sasvim dijametralno suprotan iskaz, takvo lice se prijavljuje nadležnom tužiocu na čijem području se to desilo. Postavlja se moralno pitanje, što će Tužilaštvo dobiti time ako se nekoga ko je pretrpio neki zločin i iz određenih razloga ne želi svjedočiti, prijavi za lažno svjedočenje. Pretpostavlja se da je tom licu najviše u interesu da kaže što je doživio u ratu, a ukoliko osoba to ne želi, nijedna kazna ju neće natjerati na to. To lice će biti prijavljeno za lažno svjedočenje, dobit će određenu uvjetnu osudu ili par stotina novčane kazne i time ništa nije postignuto.

* ***Neki svjedoci koji su na osnovu nekih ranije datih iskaza npr. AID-u, SIS-u i sl. pozvani da svjedoče, dolaskom na sud daju sasvim suprotne iskaze od onih koje su već dali pomenutim službama. Pada li u tom slučaju validnost izmijenjenog iskaza i zašto iskazi dati netom nakon izlaska iz logora nisu validni pred sudom?***

Iskazi koji su dati svojevremeno prije 10 ili 15 godina pred AID-om ili SIS-om nemaju karakter dokaza. Oni služe kao jedan polazni materijal i takav iskaz se ne može upotrebljavati u krivičnom postupku jer nema snagu dokaza. Samo

iskaz koji je dat pred istražnim sudijom
(u periodu kada je postojala institucija

podatke da je neko lažno svjedočio. Tužilac to može učiniti kada na osnovu raspoloživih podataka u predmetu ima dovoljno sumnje da je neko lažno svjedočio npr. na osnovu zapisnika.

Da bi se nekoga optužilo za lažno svjedočenje mora se dočekati pravomoćnost presude u tom predmetu.

Sa seminara
Prevenција konflikta
kroz dijalog u Livnu:

*Livnjaci
pokazali veliko
interesovanje
za temu*

*** Je li iko kažnjen zbog davanja lažnog iskaza?**

U Odjelu I za ratne zločine postoje pokušaji uticaja na svjedoke i u nekim slučajevima izdavane su i posebne istražne radnje koje mogu proizvesti optužnice i krivične postupke. Jedna takva optužnica jeste podignuta i to je bio prvi takav slučaj pred Sudom BiH, a to je bio upravo predmet ratnog zločina. U Tuzli je bilo nekoliko slučajeva prijavljivanja svjedoka za lažno svjedočenje gdje su svjedoci dobili zakonom propisane kazne, i to novčane.

*** Šta će se desiti ako odbijem svjedočiti?**

Ako dobijete sudski poziv za svjedočenje, trebate dati iskaz pred sudom, osim ukoliko ne spadate u kategoriju lica koja su, u skladu sa zakonom, izuzeta od svjedočenja. U tom slučaju, tužilac je dužan da vas upozori da niste obavezni svjedočiti. Ukoliko dobijete sudski poziv, a Vi odbijete svjedočiti bez pravovaljanog razloga, sud Vam može izreći novčanu kaznu u iznosu do 30.000,00 KM.

*** Zašto se svjedoci na kantonalnom/okružnom sudu osjećaju kao da su oni optuženi? Svjedoci nemaju nikakve mjere zaštite, dolaze**

na sud bez upućivanja u ono što su nekad rekli, dolaze za govornicu gdje nemaju ni stolicu, na hodniku se susreću sa optuženima.

Tužilaštvo BiH ima svoje resurse. Svoju opremu, tehniku i način zaštite svjedoka može zahvaliti međunarodnoj zajednici, a niži nivoi vlasti nemaju tu vrstu podrške. Na Sudu BiH i Tužilaštvu BiH je sve bolje riješeno upravo zbog logistike i ostalih popratnih institucija. Međunarodna zajednica je uložila mnogo novca da se ti uvjeti obezbijede. Poznato je da se svjedoci u drugim tužilaštvima susreću sa optuženima, nemaju novca za putne troškove, nemaju se gdje smjestiti, niko ih ne dočeka, niko ih ne pripremi. Oni su takoreći prepušteni sami sebi, doživljavaju prijetnje i provokacije. Trenutno jedino Sud BiH i Tužilaštvo BiH imaju kapacitete da pruže svjedoku nešto bolji status.

*** *Kako pomoći ljudima koji se boje da progovore i da „pokažu“ prstom u počinitelja?***

Postoji Zakon o zaštiti svjedoka pod prijetnjom i ugroženih svjedoka. Ljudi imaju predodžbu o toj zaštiti samo na osnovu onog što vide u filmovima: preseljenje, izmjena identiteta. Tužilaštvo BiH ima neke druge mogućnosti koje realno nisu dovoljne za takvu vrstu zaštite. Zasad niti jedan svjedok sa slučaja ratnog zločina koji je u toku ili je okončan, nije imao problema. Određenih provokacija je bilo, ali ne u smislu ugrožavanja života ili tijela.

Tužiocima su prošli određene seminare kako pristupiti i približiti se ljudima. Međutim to nije dovoljno da bi se nekome približili i ulili mu toliko povjerenja da ljudi pristanu ukazati na određenu osobu i dođu na sud. Suština svega je da se sa tim ljudima mora raditi, no problem je u tome koliko je država BiH osposobljena da to učini. Treba uspostaviti sistem gdje svjedoci neće morati plaćati za usluge psihologa, zdravstvenih institucija i sl. Dugotrajan je proces dovesti čovjeka u takvo stanje da može o tome govoriti.

*** *Da li se može očekivati veća pomoć haškog Suda pri lociranju masovnih grobnica?***

Haški tribunal je do 2000-te godine vršio ekshumacije, ali je njihov primarni cilj bio dokazivanje počinjenih zločina. Poslije 2000-te godine taj proces je preuzela Međunarodna komisija za traženje nestalih (ICMP) i domaći organi.

*** *Kako je moguće da postoje slučajevi gdje su cijeli predmeti izgubljeni ili prosljeđeni neotpakovani od strane Haškog tribunala?***

Sve što je stiglo u Hag poslije 2000-te godine nije moglo ući u bilo kakvu proceduru, jer tada više nikakvih novih istraga nije ni bilo. Iz tog razloga su ti predmeti proslijeđeni Sudu BiH.

*** *Zašto se pojedine odluke Ustavnog suda ne sprovode iako je nesprovođenje takvih odluka moralo biti tretirano kao krivično djelo?***

Postoji više istraga po pitanju nesprovođenja odluka, no još se ne zna kakva će biti odluka po tom pitanju. Tužilaštvo BiH jeste nadležno da pokrene postupak u slučaju nepoštivanja odluka Ustavnog suda.

*** *Kako je moguće da okrivljeni osuđen od strane kantonalnog suda bude oslobođen od strane Vrhovnog suda Federacije BiH?***

Vrhovni sud Federacije BiH je drugostepeni u odnosu na kantonalni sud i moguće je da drugostepeni sud pobije odluku prvostepenog.

O Centrima civilnih inicijativa (CCI)

Centri Civilnih Inicijativa (CCI) je jedna od najvećih domaćih nevladinih organizacija u Bosni i Hercegovini. **Misija organizacije** je da promoviše i podstiče aktivno učešće građana u demokratskim procesima i jača kapacitete pojedinaca i organizacija kako bi uspješno rješavali probleme u svojim zajednicama.

CCI je prije 7 godina bio aktivan u tri regiona, djelujući iz tri regionalna centra naše zemlje: Tuzla, Banja Luka, Mostar.

Protoklih godina rad CCI-a se proširio na druge regione, tako da naša organizacija danas pokriva područje cijele BiH, djelujući iz šest ureda (Tuzla, Mostar, Sarajevo, Banja Luka, Doboj, Bihać).

Osim što je jedna od najistaknutijih nevladinih organizacija na polju zastupanja interesa građana, CCI je veoma aktivan i na međunarodnom planu, saradujući sa mnogim organizacijama Centralne i Jugoistočne Evrope (www.ceecn.net).

CCI radi sa grupama građana, nevladinim organizacijama, ali i pojedincima iz vladinog i nevladinog sektora, kako bi se povećala svijest o potrebi i načinima učešća građana u procesima donošenja odluka na svim nivoima vlasti.

CCI pruža usluge treninga i drugih vidova pomoći građanskim grupama i NVO-ima na polju kreiranja i vođenja kampanja za rješavanje konkretnih problema na svim nivoima.

Pored rada sa građanima, CCI radi i sa predstavnicima različitih nivoa izvršne i zakonodavne vlasti kako bi se inicirali procesi koji će unaprijediti postojeće zakonske regulative i prakse, a rad izabranih predstavnika učiniti transparentnijim i građanski orijentisanim.

Info centri Mreže podrške Sudu BiH

Mostar

036 581 100

Banja Luka

051 228 171

www.ccibh.org

ZLOČINI SU SE DOGODILI!

CENTRI CIVILNIH INICIJATIVA
ЦЕНТРИ ЦИВИЛНИХ ИНИЦИЈАТИВА

Moram svjedočiti, šutnja je olovo.

Štampanje publikacije podržali:

Vlada Velike Britanije i Ambasada Švicarske u Bosni i Hercegovini u sklopu projekta:
Prevenција konflikta kroz dijalog - Mreža podrške Sudu BiH

Mišljenja i stavovi izneseni u ovoj publikaciji ne odražavaju nužno i stavove naših donatora.